Školski jezik u prostoru: školski jezični krajolik i jezični repertoar učenika

Tamara Turza-Bogdan*
tamara.turza-bogdan@ufzg.hr
https://orcid.org/0009-0004-1919-317X

Lidija Cvikić**
lidija.cvikic@ufzg.hr
https://orcid.org/0000-0003-4090-0268

https://doi.org/10.31192/np.24.3.8
UDK: 373.3(497.524):303.42
811.163.42:81'246
323.15
Izvorni znanstveni rad /
Original scientific paper
Primljeno: 5. ožujka 2026.
Prihvaćeno: 23. travnja 2026.

Školski jezik i njegov vizualni izraz u školskom prostoru odražavaju društveni status jezika te oblikuju učeničke stavove prema jeziku i njegov jezični identitet. U ovome se radu istražuje koliko se jezični repertoar učenika zrcali u jezičnome krajoliku škola u hrvatskoj višejezičnoj sredini. Istraživanje je provedeno analizom školskih dokumenata i vizualnih jezičnih pojavnosti u četiri osnovne škole Međimurske županije. Rezultati pokazuju nesrazmjer između stvarnog repertoara učenika i vidljivosti jezika u školi. Uz to, zamjetne su i različite funkcije pojedinih jezika s obzirom na školski prostor u kojem se pojavljuju.

Ključne riječi: *hrvatski jezik, jezični krajolik, manjinski jezik, višejezičnost.*

* Prof. dr. sc. Tamara Turza-Bogdan, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb.
** Prof. dr. sc. Lidija Cvikić, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb.

*Uvod****

Istraživanja pokazuju čitav niz važnih funkcija jezika u obrazovnome sustavu: jezik je sredstvo konstruiranja, prijenosa i vrednovanja znanja, čimbenik školskoga uspjeha, medij socijalizacije i oblikovanja identiteta, ali i temeljni instrument pristupa znanju te sudjelovanja u komunikacijskom prostoru škole.[1] Te funkcije ostvaruje poseban jezični varijetet koji se naziva školski jezik (engl. *language of schooling*, njem. *Schulsprache*), a kojim se učenici služe u akademske i društvene svrhe.[2] U širem smislu on je varijetet i glavne i sporedne školske komunikacije te se odnosi na sve oblike interakcije različitih dionika u školskom prostoru.[3] Sociolingvističke teorije jezika u obrazovanju, koje smatraju da jezik nije samo komunikacijski alat nego i sredstvo socijalizacije,[4] ističu problem društvene nejednakosti u dostupnosti jezika kao obrazovnoga resursa i njegov utjecaj na uključivost i ravnopravnost u obrazovanju.[5]

Navedena pitanja posebno su važna u suvremenom višekulturnom i višejezičnom društvu u kojem učenici u školu donose različite jezike ili njihove idiome kao svoj jezični repertoar.[6] Stoga je školski jezik istovremeno i sredstvo

*** Rad je financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom HRZZ-IP-2024-05-2755 Rana disciplinarna pismenost na hrvatskome: obilježja udžbeničkoga diskursa.

[1] Usp. Patricia DUFF, Second language socialization, u: Alessandro DURANTI, Elinor OCHS, Bambi B. SCHIEFFELIN (ur.), *Handbook of language socialization*, Malden, Wiley-Blackwell, 2012, 564-586; Zhihui FANG, Language Correlates of Disciplinary Literacy, *Topics in Language Disorder*, 32 (2005) 1, 19-34; Bonnie NORTON, *Identity and Language Learning. Gender, Ethnicity and Educational Change*, Essex, Pearson Education Limited, 2000; Eike THÜRMANN, Helmut VOLLMER, A *Framework of Language Competences Across the Curriculum. Language(s) in and for Inclusive Education in Northrhine-Westfalia (Germany)*, Brussels, Council of Europe, 2012. https://www.semanticscholar.org/author/NORTHRHINE-WESTFALIA-Germany/2103724527.

[2] Usp. Gisela ERNST-SLAVIT, Joy EGBERT, *Planning Meaningful Instruction for ELLS*, 2018, https://opentext.wsu.edu/planning-meaningful-instruction-for-ells/chapter/chapter-1/, (05.03.2026).

[3] Usp. Sandra MARDEŠIĆ, Školski jezik koji spaja i razdvaja. Primjeri razvoja međukulturne kompetencije na talijanskom kao školskom jeziku, *Italica Belgradensia*, poseban br. – Radovi u čast Julijane Vučo, prir. Mila Samardžić (2023) 81-100, 84; Marija LÜTZE-MICULINIĆ, Yvonne VRHOVEC, *Hrvatsko-francuski rječnik školskoga jezika*, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 2023, 15.

[4] Usp. Ariana MANGUAL FIGUEROA, Patricia BAQUEDANO-LÓPEZ, Language Socialization and Schooling, u: Patricia DUFF, Stephen MAY (ur.), *Language Socialization. Encyclopedia of Language and Education*, Cham, Springer, 2017, 1-13, 2, https://doi.org/10.1007/978-3-319-02255-0_11; Duff, *Second language socialization…*, 566.

[5] Usp. Imke LANGE, Von ‚Schülerisch' zu Bildungssprache. Übergänge zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit im Konzept der Durchgängigen Sprachbildung, u: Sara FÜRSTENAU (ur.), *Interkulturelle Pädagogik und sprachliche Bildung*, Wiesbaden, Springer, 2012, 123-143; Duff, *Second language socialization…*, 580.

[6] Usp. Jacqueline D'WARTE, Exploring linguistic repertoires. Multiple language use and multimodal activity in five classrooms, *Australian Journal of Language and Literacy*, 37 (2014) 1, 21-30, 21-22; Kris D. GUTIERREZ, Barbara ROGOFF, Cultural Ways of Learning. Individual Traits or Repertoir of Practice, *Educational Researcher*, 32 (2003) 5, 19-25, 22.

poučavanja i društveni prostor u kojem se oblikuju, izražavaju i vrednuju jezični identiteti učenika. Školski jezik konkretizira se u cjelokupnome školskome prostoru, a vizualna prisutnost jezika oblikuje školski jezični krajolik. Cilj je ovoga rada istražiti koliko se jezični repertoar učenika zrcali u jezičnome krajoliku škola u hrvatskoj višejezičnoj sredini te je li školski jezični krajolik odraz neizravnih vrijednosnih stavova o jezicima školskoga okružja.

1. Školski jezični krajolik kao prostor školskoga jezika

Jezični krajolik definira se kao vidljivost jednoga ili više jezika u javnome prostoru. Proučava se kroz javne natpise u različitim društvenim kontekstima,[7] a omogućuje uvid u društveni status i funkciju jezika. To je posebno važno u višejezičnim sredinama gdje se vidljivost manjinskih jezika tumači kao pokazatelj njihove društvene prisutnosti.[8] Tako jezični krajolik pokazuje koji su jezici važni u određenom kontekstu, odnosno otkriva privilegirani položaj dominantnoga jezika u odnosu na ostale.[9]

Pojam *školski jezični krajolik* (engl. *schoolscape*, kraticom ŠJK) prva je primijenila Brown,[10] a do danas se istražuje u dva smjera.[11] Jedan proučava školski prostor kao vizualni medij koji oblikuje jezične stavove učenika, a drugi način na koji se ŠJK uključuje u nastavnu praksu. Razvoj istraživanja ŠJK-a povezan je s afirmacijom vizualne pismenosti koja na vizualne elemente školskoga prostora gleda kao na nositelje znanja, stavova i vrijednosti.[12] Vizualni znakovi djeluju poput

[7] Usp. Diana STOLAC, Jim HLAVAČ, *Riječki jezični krajolik*, Rijeka, Sveučilište u Rijeci Filozofski fakultet, 2021, 13; Rodrigue LANDRY, Richard Y. BOURHIS, Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality, *Journal of Language and Social Psychology*, 16 (1997) 1, 23-49, 23.

[8] Usp. Heiko F. MARTEN, Luk van MENSEL, Durk GORTER, Studing Minority Languages in the Linguistic Landscape, u: Durk GORTER, Heiko F. MARTEN, Luk van MENSEL (ur.), *Minority languages in the linguistic landscape*, Basingstroke, Palgrave – MacMillan, 1-15.

[9] Usp. Joana DUARTE, Sibrecht VEENSTRA, Nelli van DIJK, Mediation of Language Attitudes Through Linguistic Landscapes in Minority Language Education, u: Silvia MELO-PFEIFER (ur.), *Linguistic Landscapes in Language and Teacher Education*, Berlin, Springer, 2023, 165-185, 166; Åsa WEDIN, Schoolscaping in the Third Space. The Case of Language Introduction Program in Sweden, *Apples – Journal of Applied Language Studies*, 15 (2021) 2, 151-168, 152.

[10] Usp. Kara D. BROWN, The Linguistic Landscape of Educational Spaces. Language Revitalization and Schools in Southeastern Estonia, u: Durk GORTER, Heiko F. MARTEN, Luk van MENSEL (ur.), *Minority languages in the linguistic landscape*, Basingstroke, Palgrave – MacMillan, 2015, 281-298, 282.

[11] Usp. Diane DAGENIAS i dr., Linguistic Landscape and Language Awareness, u: Elena SHOHAMY, Durk GORTER (ur.), *Linguistic landscape. Expanding the scenery*, London, Routledge, 2023, 253-270; Tamás Péter SZABÓ, The management of diversity in schoolscapes. An analysis of Hungarian practices, *Apples – Journal of Applied Language Studies*, 9 (2015) 1, 23-51; Samrat BISAI, Smriti SINGH, Language Visibility in Multilingual Schools. An empirical study from schoolscapes from India, *Linguistic and Education*, 69 (2002) 1-10.

[12] Usp. Durk GORTER, Linguistic landscapes and trends in the study of schoolscapes, *Linguistics and Education*, 44 (2018) 80-85, 82.

pisanoga teksta jer prenose ideološke i kulturne poruke.[13] Dok Gorter ŠJK određuje neutralno, kao »jezični krajolik unutar obrazovnoga konteksta«,[14] Brown od početka naglašava njegov vrijednosni aspekt definirajući ga kao »školsko okružje u kojem mjesto i tekst, pisani i usmeni, konstituiraju, reproduciraju i transformiraju jezične ideologije«.[15] Vidljivost pojedinih jezika u školi odražava stavove učitelja te oblikuje učenikovu percepciju i vrijednosne sudove o jezicima.[16]

Naime, većinski se jezik, kao i svjetski jezici poput engleskoga, često smatraju jezicima veće ekonomske i društvene vrijednosti.[17] Istovremeno, jezična raznolikost školskoga okružja upućuje na šire društvene odnose prema višejezičnosti[18] te potiče učenike na promišljanje o vlastitom jezičnom identitetu i uporabi jezika.[19]

Jezična raznolikost kao obilježje školskoga jezika u Hrvatskoj

U odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske jezična se raznolikost očituje u međuodnosu jezika školovanja, jezika kao nastavnoga predmeta i jezičnoga repertoara učenika. Glavnini učenika jezik školovanja hrvatski je jezik. Oni u obrazovni sustav ulaze kao govornici nekoga od idioma hrvatskoga jezika, a u školi ovladavaju hrvatskim standardnim jezikom pa se smatraju okomito višejezičnima.[20] No, oni su i horizontalno višejezični jer od 1. razreda osnovne škole obvezno uče strani jezik. Prema podatcima, engleski kao strani jezik uči 71,6 % učenika osnovne škole, njemački 21,5 %, talijanski 5,7 %, a ostale jezike manje od 1 % učenika.[21]

Pripadnici nacionalnih manjina, koji čine oko 5 % stanovnika Republike Hrvatske, govornici su 23 različita jezika, a sukladno Ustavu i *Ustavnome zakonu o pravima nacionalnih manjina* imaju pravo na obrazovanje na materinskom jezi-

[13] Usp. Gunther KRESS, Theo van LEEUWEN, *Reading Images. The Grammar of Visual Design*, London – New York, Routledge, 2006, 33-62; Petteri LAIHONEN, Tamás Péter SZABÓ, Investigating visual practices in educational settings. Schoolscapes, language ideologies and organizational cultures, u: Marilyn MARTIN-JONES, Deirdre MARTIN (ur.), *Researching Multilingualism. Critical and ethnographic perspectives*, London, Routledge, 2012, 121-138, 122.

[14] Gorter, *Linguistic landscapes and trends…*, 81.

[15] Brown, *The Linguistic Landscape…*, 292.

[16] Usp. Landry, Bourhis, *Linguistic Landscape…*, 24; Laihonen, Szabo, *Investigating visual practices…*, 125.

[17] Usp. François GRIN, English as economic value. Facts and fallacies, *World Englishes*, 20 (2001) 1, 65-78.

[18] Usp. Agnes M. D. RAFAEL i dr., The visible languages of landscape linguistics in primary schools in Kupang and the implementation of education policy, *Cogent Arts & Humanities*, 11 (2024) 1, 1-16, DOI: 10.1080/23311983.2024.2376360.

[19] Usp. Iris HEWITT-BRADSHAW, Linguistic landscape as a language learning and literacy resource in Caribbean Creole contexts, *Caribbean Curriculum*, 22 (2014) 157-173.

[20] Usp. Dunja PAVLIČEVIĆ-FRANIĆ, *Komunikacijom do gramatike*, Zagreb, Alfa, 2005, 55.

[21] DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Osnovne škole – kraj šk. g. 2024./25. i početak šk. g. 2025./26., https://podaci.dzs.hr/2025/hr/97133 (05.03.2026).

ku i pismu. Ono se ostvaruje u tri modela koji omogućuju različite razine dvojezične nastave i očuvanje manjinskih kulturnih posebnosti.[22] Obrazovna politika aktivno podupire manjinsko obrazovanje, za različite modele učenja izrađeni su suvremeni kurikuli,[23] a u šk. god. 2022./23. učenje manjinskoga jezika i kulture provodilo se u 252 škole.[24] U hrvatski obrazovni sustav uključeni su i drugi učenici čiji materinski jezik nije hrvatski. Primjerice, u šk. god. 2021./22. u osnovnim je školama bilo 77 učenika tražitelja azila i 830 učenika podrijetlom iz Ukrajine.[25]

Dakle, u hrvatskoj neposrednoj obrazovnoj praksi postoje brojni jezici i/ili njihovi idiomi, stoga se obrazovno okružje hrvatskih škola opravdano može smatrati višejezičnim.[26] Unatoč tome, još uvijek nedostaju istraživanja koja bi ispitala vrijednosni i simbolički status pojedinih jezika u hrvatskom obrazovnom sustavu te njihov utjecaj na oblikovanje jezičnih i kulturnih identiteta učenika. Posebno manjka empirijskih uvida u povezanost vidljivosti jezika u školskom prostoru s jezičnim ideologijama, socijalnom uključenosti i osjećajem pripadnosti učenika, iako škole u višejezičnim sredinama pružaju brojne mogućnosti za takva istraživanja.

2. Istraživanje

U ovome se radu bavimo školskim jezičnim krajolikom u višejezičnoj sredini Međimurske županije. Istraživanjem se nastoji odgovoriti na dva pitanja:

IP1: Na koji se način višeslojnost jezičnoga repertoara učenika Međimurske županije odražava u školskom jezičnom krajoliku?

IP2: Kakve se vrijednosne poruke o jeziku i identitetu prenose putem jezičnoga krajolika?

U nastavku rada najprije se opisuje jezični kontekst u kojem je provedeno istraživanje, a zatim metodologija provedbe istraživanja.

---

[22] Usp. Tamara TURZA-BOGDAN, Lidija CVIKIĆ, Linguistic aspects of Roma minority education in Croatia. Current state and perspectives, *Danubius Noster*, 1 (2020) 139-146, 140.

[23] Usp. MZOM RH, *Nastavni planovi i programi i kurikulumi*, https://mzom.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/obrazovanje-nacionalnih-manjina/nastavni-planovi-i-programi-i-kurikulumi/573 (03.03.2026).

[24] VLADA REPUBLIKE HRVATSKE, *Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2023. Godinu za potrebe nacionalnih manjina*, 2024, 9, https://www.sabor.hr/hr/sjednice-sabora/izvjesce-o-provodenju-ustavnog-zakona-o-pravima-nacionalnih-manjina-i-o-utrosku-48 (05.03.2026.)

[25] Usp. Lidija CVIKIĆ, Jelena CVITANUŠIĆ, Samoprocjena kompetencija nastavnika uključenih u izvođenje pripremne nastave hrvatskog jezika, u: Ana ĆAVAR, Lahorka PLEJIĆ POJE (ur.), *Hrvatski jezik. Povijest i uloge nastavnog predmeta*, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 2023, 577-595, 577.

[26] Usp. Tamara TURZA-BOGDAN, Lidija CVIKIĆ, Multilingualism in the Mother Tongue Classroom – Between Theory and Practice. An example from Croatia, u: Vesna MIKOLIĆ (ur.), *Language and Culture in the Intercultural World*, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 2020, 126-145.

2.1. Jezični kontekst obrazovanja u Međimurskoj županiji

Prostor Međimurske županije okomito je i horizontalno višejezičan. Oblikuju ga međimurski dijalekt kajkavskoga narječja[27] i hrvatski standardni jezik te jezici nacionalnih manjina. Prema Popisu stanovništva iz 2021. godine ukupno 9,21 % stanovništva županije govornici su manjinskih materinskih jezika: romskoga, slovenskoga, albanskoga, bosanskoga i ruskoga.[28] Jezična raznolikost i višejezičnost aktivno se potiče u školi njegovanjem kajkavskoga dijalekta, a u nekoliko škola slovenski se uči kao strani jezik. Od 2020. godine bajaški rumunjski uči se kao jezik romske nacionalne manjine prema modelu C.[29] Taj se program, koji obuhvaća dva sata izborne nastave tjedno, u šk. god. 2023./24. provodio u tri osnovne škole Međimurske županije, a u njega je bilo uključeno 94 učenika.[30]

Dakle, škole Međimurske županije prostor su aktivne višejezičnosti u kojemu su zastupljeni različiti jezici. No, riječ je o jezicima i idiomima različitoga društvenoga statusa i prestiža te različitim društvenim i odgojno-obrazovnim funkcijama. Osim što je službeni jezik, hrvatski standardni jezik nastavni je jezik te je medij ovladavanja znanjem i čimbenik školskog uspjeha dok obiteljski idiomi učenika imaju komunikacijsku i identitetsku funkciju.

2.2. Uzorak i metode istraživanja

Istraživanje je provedeno u četiri osnovne škole Međimurske županije koje pohađa između 100 i 400 učenika. U trima školama više od 70 % učenika pripada romskoj nacionalnoj manjini, dok u jednoj školi taj udio iznosi 27 %. Iako službeni podatci o materinskome jeziku učenika nisu dostupni, pretpostavlja se da je većini učenika pripadnika romske manjine materinski jezik bajaški rumunjski. Osim učenika, njime se služe i pomagači u nastavi, dvojezični odrasli pripadnici romske nacionalne manjine koji posreduju u komunikaciji

[27] Usp. Đuro BLAŽEKA, Međimurski dijalekt, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 14 (2008) 261-292.

[28] DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Stanovništvo prema materinskom jeziku – detaljna klasifikacija. Popis 2021. i 2022., https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva (05.03.2026).

[29] Usp. Lidija CVIKIĆ, Tamara TURZA-BOGDAN, Potiče li se u nastavi Hrvatskoga jezika okomita višejezičnost?, u: Katarina ALADROVIĆ SLOVAČEK (ur.), *Suvremena promišljanja o usvajanju i učenju hrvatskoga jezika*, Zagreb, Alfa, 2022, 171-190; Tamara TURZA-BOGDAN, Lidija CVIKIĆ, Slovenščina kot tuji jezik v Republiki Hrvaški iz osnovnošolske perspektive, u: Simona PULKO, Melita ZEMLJAK JONTES (ur.), *Slovenščina kot drugi in tuji jezik v izobraževanju*, Maribor, Univerzitetna založba Univerze v Mariboru, 2022, 255-273, 258.

[30] Usp. *Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2023. godinu za potrebe nacionalnih manjina*, (03.10.2024), https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2024-10-03/164805/IZVJ_USTAVNI_ZAKON_PRAVA_NAC_MANJINE_2023.pdf (05.03.2026).

između učenika i nastavnika, dok se većina učitelja njime ne koristi. S obzirom na jezično okružje, učitelji, stručni suradnici i ostalo školsko osoblje okomito su višejezični govornici međimurskoga dijalekta i hrvatskoga standardnoga jezika. U svim je školama engleski jezik prvi strani jezik dok se njemački nudi kao izborni predmet. Radi zaštite identiteta učenika i ustanova, škole su u radu označene kodovima A, B, C i D.

Polazeći od metodoloških napomena da u istraživanju ŠJK-a uz fizički krajolik u obzir treba uzeti i pedagošku teoriju, nastavno programiranje i jezičnu politiku,[31] za istraživanje su prikupljene dvije vrste građe. To su obrazovni školski dokumenti i zabilježene (fotografirane) vizualne pojavnosti jezika u školskim prostorima.

Sukladno *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* svaka je škola dužna za svaku školsku godinu donijeti dva dokumenta: godišnji školski kurikul (kraticom ŠK) i godišnji nastavni plan i program (kraticom GPP). U njima je naveden sadržaj i plan organizacije nastave i svih izvannastavnih aktivnosti, svi formalni i neformalni oblici rada u školi, dakle oni odražavaju cjelokupan rad škole u jednoj školskoj godini. Analizirane su javno dostupne inačice dokumenata u dvama razdobljima: u školskoj godini 2021./22. i 2024./25. da bi se utvrdile moguće razlike. Provedena je analiza sadržaja kojom su obuhvaćene pojavnice navoda imena jezika: hrvatski, engleski, njemački, bajaški rumunjski i kajkavski idiom/narječje.

Vizualne pojavnosti jezika u školskim prostorima prikupljene su metodom vođenoga turističkoga obilaska (engl. *tourist guide technique*).[32] Riječ je o razgledu škole u određenom vremenskom odsječku u kojem istraživača po školskome prostoru vodi zaposlenik škole koji prema potrebi tumači viđeno. Metoda uključuje pregled svih školskih prostora i materijala koji su učenicima vizualno dostupni, a viđeno se dokumentira fotografijama. U ovome je istraživanju istraživača vodio ravnatelj/ravnateljica škole, a fotografiranje je provodio istraživač. Obilazak svih škola proveden je u okviru jednoga tjedna. Na prikupljenoj vizualnoj građi također je provedena analiza sadržaja. Jedinica analize bila je jedna fotografija, a sadržaj je analiziran s obzirom na jezik na kojem je napisan, autora teksta te školski prostor u kojem se nalazi vizualna jezična pojavnost.

[31] Usp. Kate MENKEN, Vanessa PEREZ, Luis A. GUZMAN VALERIO, Increasing multilingualism in schoolscapes. New scenery and language education policies, *Linguistic Landscape*, 4 (2018) 2, 101-127, 106; Rafael i dr., *The visible languages...*, 4.

[32] Usp. Szabó, *The management of diversity…*, 27.

3. Rezultati

Kao što je navedeno, u četirima je školama analizirana pojavnost imena jezika u školskim obrazovnim dokumentima te prisutnost različitih jezika u zabilježenim vizualnim pojavnostima u školskim prostorima.

3.1. Pojavnost jezika u školskim obrazovnim dokumentima

Za svaku od istraživanih škola analizirana je pojavnost imena jezika/idioma u dvama dokumentima, u dvama razdobljima, što znači da je analizirano ukupno 16 dokumenta. Tablica 1 pokazuje pojavnost imena jezika/idioma s obzirom na školu u prvom vremenskom razdoblju (šk. god. 2021./22.), a tablica 2 u drugom (šk. god. 2024./25.).

Tablica 1. Pojavnost imena jezika/idioma u školskim dokumentima u šk. god 2021./22.

Jezik	Škola A 2021./22.		Škola B 2021./22.		Škola C 2021./22.		Škola D 2021./22.		ukupno
	ŠK	GPP	ŠK	GPP	ŠK	GPP	ŠK	GPP	
hrvatski	27	28	7	11	14	19	23	25	154
engleski	13	4	2	7	7	5	6	8	52
njemački	7	6	2	16	5	11	5	16	68
bajaški rumunjski	0	0	0	0	0	0	0	0	0
romski jezik / jezik romske nacionalne manjine	1	0	0	1	1	1	2	1	7
kajkavsko narječje / zavičajni idiom	1	0	0	0	3	0	2	0	6
ukupno	87		46		66		88		287

Tablica 2. Pojavnost imena jezika/idioma u školskim dokumentima u šk. god 2024./25.

Jezik	Škola A 2024./25.		Škola B 2024./25.		Škola C 2024./25.		Škola D 2024./25.		ukupno
	ŠK	GPP	ŠK	GPP	ŠK	GPP	ŠK	GPP	
hrvatski	14	18	12	12	16	10	3	6	91
engleski	6	9	2	4	6	7	1	4	39
njemački	6	13	8	3	4	7	1	2	44
bajaški rumunjski	0	0	0	0	6	0	0	0	6
romski jezik / jezik romske nacionalne manjine	0	0	2	3	1	4	2	1	13
kajkavsko narječje / zavičajni idiom	5	0	1	0	4	0	0	0	10
	71		47		65		20		203

Tablice 1 i 2 pokazuju da se imena jezika u obveznim školskim dokumentima ne pojavljuju jednako često. U šk. god. 2021./22. navode se od 46 do 88 puta, a u 2024./25. od 20 do 71 puta, pri čemu je ukupno smanjenje (s 287 na 203 navoda) ponajprije rezultat promjena u školi D. U oba razdoblja najčešće se spominje hrvatski jezik (2021./22.: f=154; 2024./25.: f=91), što čini oko polovice svih navoda (53,7 %; 44,8 %), a slijede engleski i njemački. Premda prvi strani jezik u školama, engleski se navodi nešto rjeđe (f=39; f=52) od njemačkoga (f=68; f=44). Jezici se najčešće navode u imenu predmeta, ali se spominju i u drugim oblicima odgojno-obrazovnoga rada. Manjinski jezik bilježi vrlo malo pojavnosti: u 2021./22. navodi se sedam puta (samo kao romski jezik/jezik romske nacionalne manjine), a u 2024./25. devetnaest puta, uključujući šest navoda imena bajaški rumunjski, koji 2021./22. nije zabilježen. Najrjeđe se pojavljuje naziv zavičajnoga idioma učenika govornika hrvatskoga — kao kajkavsko narječje ili zavičajni idiom — šest puta u 2021./22. i deset puta u 2024./25., uglavnom u kontekstu zavičajnih tema i dodatnih aktivnosti.

3.2. Vizualna pojavnost jezika u školskim prostorima

Građu za istraživanje čine fotografije vizualne pojavnosti jezika u školskim prostorima prikupljene tijekom obilaska, pri čemu je primijenjeno namjerno uzorkovanje i uključene su samo jedinice koje sadržavaju jezični materijal, bez ponavljajućih primjera. Ukupno je prikupljeno 256 takvih vizualnih jedinica (prikazanih po školama u tablici 3), a njihov broj nije ujednačen jer međusobna usporedba škola nije cilj istraživanja.

Tablica 3. Broj vizualnih jedinica koje sadrže tekst s obzirom na školu

Osnovna škola	Broj vizualnih jedinica koje sadrže tekst	%
A	95	37,10
B	89	34,76
C	47	18,35
D	25	9,76
Ukupno	256	100

Prikupljena građa analizirana je prema jeziku, školskom prostoru i autoru jezične pojavnosti, pri čemu su školski prostori razvrstani prema dostupnosti poruka — od učionica s ograničenim krugom primatelja, preko hodnika s većom izloženošću, do predvorja kao prostora vidljivog svim posjetiteljima. Uz to, jedinice su klasificirane prema autorstvu (učenici, učitelji, službeni/informativni tekstovi), a pregled broja vizualnih pojavnosti prema tim kriterijima prikazan je u tablici 4.

Tablica 4. Čestota vizualne pojavnosti jezika s obzirom na jezik, izvor teksta i prostor

Jezik	Izvor teksta	Učionica	Hodnik	Školsko predvorje	Ukupno
hrvatski standardni jezik (HSJ)	učenici	122			
	učitelji	29			
	službeni / informativni tekst		20	15	
					184
strani jezik	učenici	34			
	učitelji	5			
	službeni / informativni tekst		3		
					42
kajkavsko narječje	učenici				
	učitelji				
	književno-umjetnički tekst			1	
	službeni / informativni tekst			1	
					2
bajaški rumunjski (BR)	učenici				
	učitelji				
	službeni / informativni tekst			1	
					1
dvojezično (hrvatski standardni jezik i strani jezik)	učenici	3			
	učitelji				
	službeni / informativni tekst	1	1		
					5
dvojezično (hrvatski standardni jezik i bajaški rumunjski)	učenici	10			
	učitelji	2			
	službeni / informativni tekst			7	
					19
ukupno		206	24	25	256

Rezultati (tablica 4) pokazuju izrazitu prevlast hrvatskoga standardnoga jezika (f=184 ili 72 %), dok strani jezici čine 16 % (f=42) jezičnih pojavnosti u ŠJK-u. Jezik učenika romske manjine pojavljuje se uglavnom u dvojezičnim tekstovima s hrvatskim standardnim jezikom (f=19,7 %), a samostalno je bajaški rumunjski zabilježen u samo jednome primjeru. Dvojezični tekstovi hrvatski – strani jezik zabilježeni su pet puta (2 %), a kajkavsko narječje samo dva puta, što je manje od 1 %. Učenici su autori više od polovice tekstova (f=169 ili 66 %), slijede službeni, odnosno informativni tekstovi kojima autor nije poznat (f=63 ili 25 %), dok tekstovi učitelja čine najmanji udio (f=36 ili 14 %). Učenički su tekstovi gotovo uglavnom na hrvatskome standardnome jeziku (f=122 ili 48 %), znatno rjeđe na stranome jeziku (f=34 ili 13 %). Zabilježeno je samo 13 učeničkih dvojezičnih tekstova (5 %), ali ni jedan koji bi bio samo na kajkavskome ili

bajaškome rumunjskome. Rijetki zabilježeni tekstovi tim idiomima (kajkavski f=2 i bajaški rumunjski f=1) pripadaju službenim ili informativnim tekstovima (ime školskoga kluba, poster kojemu autor nije poznat te tekst koji pripada književnoj povijesti). Glavnina se tekstova nalazi u učionicama (f= 206 ili 80 %), a znatno manje u školskim hodnicima (f= 24 ili 9 %) ili predvorju škole (f= 25 ili 10 %). Važno je istaknuti da se dvojezični tekstovi pojavljuju u učionici, dok se rijetki tekstovi na zavičajnome kajkavskome i bajaškome rumunjskome nalaze u hodniku i predvorju škole.

4. Rasprava

Rezultati analize pokazuju da pojavnost jezika u školskome prostoru zrcali njihovu zastupljenost u službenim dokumentima: hrvatski standardni jezik > strani jezik > bajaški rumunjski > kajkavski dijalekt. No, ona nije u skladu s jezičnim repertoarom učenika jer su aktivni obiteljski idiomi učenika u školskom jezičnom krajoliku najmanje zastupljeni. Štoviše, u ŠJK-u nije zabilježen ni jedan tekst na obiteljskome idiomu kojemu su autori učenici. Ti jezici u školskom krajoliku trebaju biti vidljiviji jer isticanje učenikove jezične pozadine može potaknuti motivaciju i pozitivan stav prema učenju,[33] a povećana vidljivost obiteljskog jezika ujedno pridonosi i njegovoj aktivnijoj uporabi.[34] Uz to, u prikupljenoj građi postoje primjeri učeničkih radova tematski vezanih uz svakodnevni život (npr. plakat *Moje selo*, strip *Telefonski razgovor*) koji su napisani na hrvatskome standardnome jeziku, čime se šalje neizravna poruka o većem prestižu standardnoga jezika i njegovoj poželjnoj uporabi čak i kada je riječ o osobnoj komunikaciji. Jezični prestiž važan je čimbenik socijalne uključenosti: govornici dominantnih jezika raspolažu većim simboličkim kapitalom, što se očituje u većem osjećaju pripadnosti i školskom uspjehu, dok govornici manjinskih jezika često doživljavaju isključenost i ograničeno sudjelovanje u školskom životu.[35]

Iako su obiteljski idiomi učenika u školskom jezičnom krajoliku slabo zastupljeni, kajkavski i bajaški rumunjski redovito se njeguju kroz zavičajne teme te literarne, dramske, glazbene i druge izvannastavne aktivnosti, kao i u javnim školskim nastupima, jer su to jezici na kojima se učenici najprirodnije izražavaju. Međutim, nameće se pitanje: jesu li ti idiomi prvenstveno smješteni u područje govornoga izražavanja? Za govornike manjinskoga jezika opismenja-

[33] Usp. Joana DUARTE, Mirjam GÜNTHER-VAN DER MEIJ, A holistic model for multilingualism in education, *EuroAmerican Journal of Applied Linguistics and Languages*, 5 (2018) 2, 24-43, 38; Christine HELOT i dr., *Language Awareness in multilingual classrooms in Europe*, De Gruyter Mouton, 2018, 21-22.

[34] Landry, Bourhis, *Linguistic Landscape and Ethnolinguistic…*, 45.

[35] Usp. Bonnie NORTON, *Identity and Language Learning. Gender, Ethnicity and Educational Change*, Essex, Pearson Education Limited, 2000, 61-65.

vanje na materinskome jeziku iznimno je važno jer pozitivno utječe na razvoj pismenosti u drugome jeziku.[36] Zato bi učenici materinskome manjinskome jeziku trebali biti izloženi i vizualno, a ne samo auditivno. Iako učitelji i nastavnici imaju pozitivan stav prema hrvatskim dijalektima, aktivno izražavanje učenika na dijalektu (npr. rasprave, izradu plakata, pisanje sastavaka) učitelji tek umjereno potiču,[37] što pokazuju i rezultati male zastupljenosti kajkavskoga narječja u ovome istraživanju.

S obzirom na prvo istraživačko pitanje, rezultati provedenoga istraživanja pokazuju nesrazmjer jezičnoga repertoara učenika i vizualne prisutnosti jezika u školskome okružju. Obiteljski idiomi učenika, bajaški rumunjski i kajkavski, u školskom su prostoru gotovo nevidljivi. Nasuprot tome, jezici s obrazovnom funkcijom (hrvatski standardni jezik i strani jezici) izrazito dominiraju. Budući da je za uporabu i očuvanje manjinskih jezika ključan pozitivan stav govornika prema jeziku, upravo se promjenama u jezičnome krajoliku može povećati razina jezične osviještenosti i pozitivno utjecati na stav o jeziku.[38]

Jezične pojavnosti u ŠJK-u mogu imati različite funkcije poput obavijesne, komunikacijske, simboličke, a mogu biti i sredstvo učenja.[39] Rezultati ovog istraživanja pokazuju da prisutnost jezika u školskom prostoru odražava njegovu funkciju, a u vezi je i s dostupnosti različitim primateljima. U školskome predvorju, kao prostoru predstavljanja škole široj zajednici, uz hrvatski standardni jezik nalaze se i primjeri tekstova na kajkavskome, bajaškome rumunjskome te dvojezični hrvatski-bajaški rumunjski tekstovi. Jezici ovdje imaju simboličku ulogu jer se škole javnosti prezentiraju kao višejezične ustanove, ističući u svom reprezentativnom prostoru sve jezike koji čine jezični repertoar učenika i dajući im jednaku važnost. Na želju za javnim pozicioniranjem upravo s obzirom na jezični repertoar učenika, upućuje i činjenica da u predvorju nisu zabilježeni primjeri uporabe stranoga jezika. Natpisi u školskome predvorju nastali su načelom odozgo nadolje, tj. izradili su ih predstavnici školske vlasti i imaju obilježje trajnoga zadržavanja u prostoru.[40] Stoga se odabir jezika i višejezičnost tih natpisa mogu tumačiti kao javna prezentacija trajnoga određenja škole.

U školskim hodnicima, prostorima namijenjenima sudionicima odgojno-obrazovnoga procesa i dijelu posjetitelja (npr. roditeljima), dominira hrvatski

[36] Usp. Lidija CVIKIĆ, Jelena KUVAČ, Usvojenost hrvatskog jezika u romske djece predškolske dobi, u: Lidija CVIKIĆ (ur.), *Drugi jezik hrvatski*, Zagreb, Profil, 2007, 84-91.

[37] Usp. Cvikić, Turza-Bogdan, *Potiče li se u nastavi…*, 179; Turza-Bogdan, Cvikić, *Multilingualism in the Mother Tongue…*, 133-134.

[38] Usp. Roeland van HOUT, Uus KNOPS, *Language attitudes in the Dutch language Area. An introduction*, De Gruyter Mouton, 1988, 1-25; Duarte i dr., *Mediation of Language Attitudes…*, 169.

[39] Usp. Rafael i dr., *The visible languages...*, 11; Gorter, *Linguistic landscapes and trends…*, 84.

[40] Usp. Eliezer BEN-RAFAEL i dr., The symbolic construction of public space. The case of Israel, *International Journal of Multilingualism*, 3 (2006) 1, 7-28, 14; Eniko BIRÓ, Learning schoolscapes in a minority setting, *Acta Universitatis Sapientiae Philologica*, 8 (2016) 2, 109-121, 110.

standardni jezik, dok su poneki natpisi, uglavnom na vratima učionica, na stranome jeziku. Funkcija jezika u tome je prostoru primarno obavijesna – dati informaciju o jeziku nastave i jeziku kojim se u školi govori.[41] Tekstovi u hodnicima uglavnom su informativni ili službeni, što potvrđuje ulogu hrvatskog standardnog jezika kao službenog i većinskog, u skladu s nalazima drugih istraživanja o dominaciji većinskog nad manjinskim jezicima.[42]

Najviše se prikupljenih vizualnih ostvarenja jezika (80 %) nalazi u učionicama – prostoru najužega dosega. To su tekstovi nastali načelom odozdo prema gore,[43] karakterizira ih privremen i promjenljiv oblik, a autori su im učenici (rjeđe učitelji). Većina učioničkih tekstova ima obrazovnu funkciju – prikazuju ishode kojima su učenici ovladavali (npr. toplinski pojasevi, haiku pjesma), rezultate projektnoga rada (npr. plakat o ljudskim pravima) ili su podsjetnik na nastavne sadržaje (npr. pravopisna pravila, matematičko nazivlje). Napisani su na hrvatskome standardnome jeziku, stranome jeziku ili dvojezično. Tematski i odabirom jezika postaju važan resurs učenja jezika, razvoja pismenosti i povećanja razine jezične osviještenosti, odnosno razvoja višejezičnosti.[44] Dio učioničkih tekstova služi usmjeravanju učeničkoga ponašanja te poticanju osjećaja zajedništva, jednakosti i uključivosti.[45] Nekoliko je takvih tekstova napisano dvojezično, hrvatski-bajaški rumunjski (npr. *Pravila ponašanja*, poruke *Od mene za tebe).* Uz osiguravanje razumijevanja, dvojezičnost teksta nosi poruku uključivanja i ravnopravnosti svih učenika. Takva afirmacija učenikova jezika u školi jača identitet i samopoštovanje.[46] U konačnici, rezultati istraživanja dali su odgovor na drugo istraživačko pitanje o vrijednosnim porukama o jeziku koje se prenose putem ŠJK-a. Natpisima u predvorju škola se određuje kao inkluzivna i višejezična sredina. No, prevlast hrvatskoga standardnoga jezika u svim prostorima implicira da je to idiom najvišega prestiža, poželjan za sve vrste izražavanja i sve komunikacijske situacije. Istovremeno, mala zastupljenost obiteljskih idioma implicira njihov niži status u kontekstu obrazovanja. Jezični krajolik učionice podupire ovladavanje nastavnim jezikom (hrvatskim standardnim jezikom) i manje se iskorištava potencijal jezičnoga krajolika kao važnoga resursa ovladavanja i drugim jezicima.

[41] Usp. Erna ANDRIYANTI, Linguistic landscape at Yogyakarta's senior high school in a multilingual context. Patterns and representations, *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, 9 (2019) 1, 85-97, 93.

[42] Usp. Bisai, Singh, *Language Visibility in Multilingual…*, 9.

[43] Usp. Ben-Rafael i dr., *The symbolic construction of public space…*, 14.

[44] Usp. Jasone CENOZ, Durk GORTER, The linguistic landscape as an additional source of input in second language acquisition, *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 46 (2008) 3, 257-276, 272; Duarte i dr., *Mediation of Language Attitudes…*, 169; Hewitt-Bradshaw, *Linguistic landscape as a language…*, 171.

[45] Usp. Wedin, *Schoolscaping in the Third Space…*, 164.

[46] Usp. Norton, *Identity and Language Learning…*, 111-114.

Zaključak

Premda je provedeno na malenom uzorku, u jednoj vremenskoj točki, istraživanje ŠJK-a u višejezičnoj sredini Međimurske županije dalo je vrijedne rezultate. Naime, ovo je istraživanje pokazalo da cjelina školskoga prostora ne odražava višeslojan jezični repertoar učenika, nego prvenstveno ilustrira institucionalnu hijerarhiju jezika. U školskim obrazovnim dokumentima i u jezičnome krajoliku dominira hrvatski standardni jezik, dok su obiteljski idiomi učenika, bajaški rumunjski i kajkavsko narječje, slabo zastupljeni, usprkos svojoj komunikacijskoj, identitetskoj i društvenoj ulozi te važnosti. Zrcalna zastupljenost jezika u dokumentima i ŠJK-u navodi na zaključak da je riječ o vrlo čvrstim stavovima prema jeziku te bi valjalo istražiti kako se oni reflektiraju u nastavnoj praksi. Distribucija jezika u školskome prostoru šalje učenicima implicitne poruke o prestižu jezika i društvenoj vrijednosti različitih idioma. Vizualna prisutnost obiteljskih idioma uglavnom je simbolička te je prostorno ograničena. Premda je u reprezentativnim prostorima škola vidljiva višejezičnost, ona se ne prenosi jednako u učionicu – okružje u kojem se oblikuje svakodnevna jezična praksa. Na taj se način potencijal jezičnoga krajolika ne koristi dovoljno ni kao resurs za učenje jezika ni kao poticaj za izgradnju jezičnoga identiteta i osjećaja pripadnosti učenika. Provedeno je istraživanje potvrdilo da se ŠJK može promatrati kao prostor školskoga jezika u kojem se jezične prakse, norme i vrijednosti vizualno artikuliraju i prenose, implicitno odražavajući stavove o različitim jezicima. Na taj način ŠJK izravno utječe na učenje i oblikovanje identiteta učenika. To ujedno otvara mogućnost da se planiranjem i sustavnijim djelovanjem jezični prostor škole upotrijebi za afirmaciju jezičnog repertoara učenika kako bi škola bila doista inkluzivna i višejezična.

Tamara Turza-Bogdan* – Lidija Cvikić**

School Language in Space: The School Linguistic Landscape and Students' Linguistic Repertoire

Summary

School language and its visual expression in the school environment reflect the social status of languages and shape students' attitudes toward language and their linguistic identity. This study investigates the extent to which students' linguistic repertoire is mirrored in the schoolscape in a multilingual Croatian context. The research was conducted through the analysis of school documents and visual linguistic manifestations in four primary schools in Međimurje County. The results show a mismatch between students' actual repertoire and language visibility in schools, with a marked dominance of the Croatian standard language. Additionally, the languages exhibit different functions depending on the school space in which they appear.

Keywords: Croatian language, language landscape, minority languages, multilingualism.

(*na engl. prev.* Lidija Cvikić)

* Tamara Turza-Bogdan, PhD, Full Prof., University of Zagreb, Faculty of Teacher Education; Address: Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: tamara.turza-bogdan@ufzg.hr.

** Lidija Cvikić, PhD, Full Prof., University of Zagreb, Faculty of Teacher Education; Address: Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: lidija.cvikic@ufzg.hr.